

NY NATUR MED MASSER AF LIV

SEGES
INNOVATION

NY NATUR MED MASSER AF LIV
er udgivet af

SEGES Innovation P/S
Planter & Miljø
Agro Food Park 15
DK 8200 Aarhus N

Forfatter
Rikke Rørby Graversen, SEGES Innovation

Kontakt
Rikke Rørby Graversen, SEGES Innovation
M +45 2362 8238

August 2022

Design og layout: Connie Vyrzt Pedersen, SEGES Innovation

Forsidefoto: Anna Worm, Fjordland

Denne publikation må kopieres efter aftale med SEGES Innovation

STØTTET AF

Promilleafgiftsfonden for landbrug

15. Juni Fonden

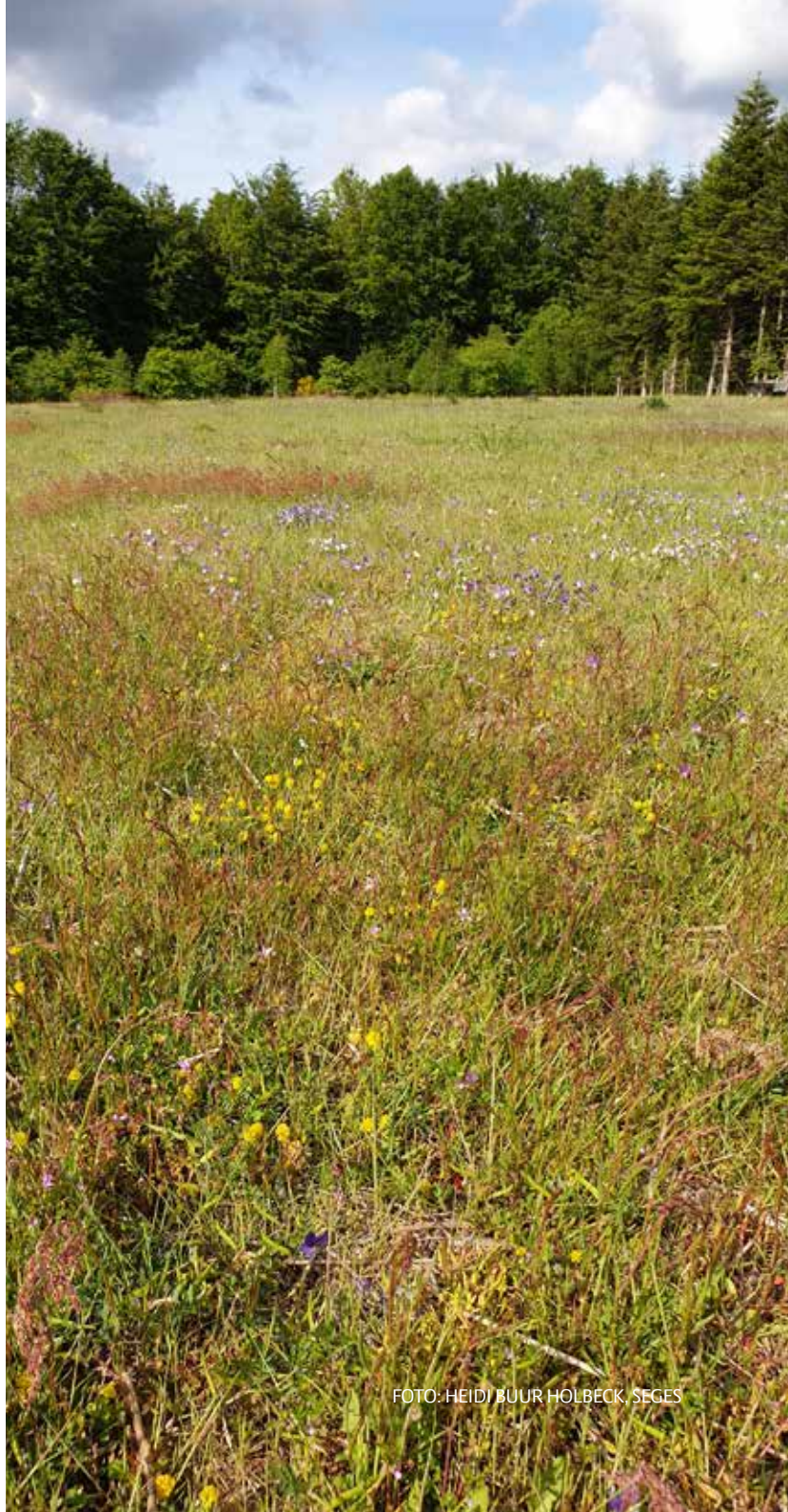

FOTO: HEIDI BUUR HOLBECK, SEGES

SIDE INDHOLD

- 4 Ny natur med masser af liv
- 5 Sæt ind hvor potentialet er størst
- 6 Kom godt fra start
- 9 Den rigtige forvaltning
- 11 Økonomi
- 12 Søg hjælp til faglig sparring og afklaring af regler
- 13 Peter omdannede besværlig mark til blomstrende natur
- 15 Julianelyst Gods finder plads til både mark og natur

NY NATUR MED MASSER AF LIV

Et af de største udfordringer for naturen og biodiversiteten i Danmark er, at den mangler plads. Mange naturområder er små og ligger spredt i landskabet. Det gør det svært for arter at opretholde levedygtige bestande. Store naturområder kan rumme større variation og dermed flere forskellige levesteder. I store naturområder er randeffekten fra det omgivende landskab mindre og

landskaber med en høj naturtæthed rummer generelt en højere biodiversitet. Derfor er det en god hjælp til biodiversiteten at gøre eksisterende naturområder større eller sammenbinde små, spredte naturområder ved at udlægge arealet mellem dem til natur.

FOTO: RIKKE RØRBY GRAVERSEN, SEGES

SÆT IND HVOR POTENTIALIALET ER STØRST

FOTO: HEIDI BUUR HOLBECK, SEGES

Dyrket mark mellem værdifulde overdrevsarealer kan med fordel udlægges til ny natur.

Det er ikke ligegyldigt hvilke arealer, der omdannes til natur. Da Danmark er et land, som har gode forudsætninger for fødevareproduktion, er det vigtigt at værne om de gode produktionsjorde. Men faktisk er det også sådan, at de mest næringsrige og produktive jorde også er dem, der er sværest at omdanne til natur med høj biodiversitetsværdi. Det er i stedet på de marginale dyrkningsjorde, der er det største potentiale for at gøre en indsats, der gavner natur og biodiversitet, fx ved at beskytte, udvide eller sammenbinde eksisterende naturområder.

Arealer med stort potentiale kan eksempelvis være:

- Tørre og sandede jorde
- Tunge lerjorde
- Vandlidende lavbundsjorde
- Kuperet terræn
- Arealer med lille næringspulje
- Arealer med kort eller ekstensiv dyrkningshistorie
- Arealer i tilknytning til værdifulde naturområder.

KOM GODT FRA START

Hvis man blot stopper dyrkningen og lader naturen indfinde sig selv, vil der afhængigt af jordbundsforholdene og beliggenheden, ofte gå mange år inden arealerne opnår en høj biodiversitet. De tidligere dyrkede arealer er ofte ensartede og med en unaturlig høj næringspulje. Det fremmer de konkurrencesterke arter og resulterer i en ensartet vegetation med få almindelige arter. Men ved at planlægge indsatsen og forberede arealerne inden de udlægges til natur, er det muligt at fremskynde naturudviklingen og få plads til mange flere arter.

Mere vand i landskabet kan skabe mere liv.

Få vandet tilbage i landskabet

Halvdelen af det danske landbrugsareal er drænet. Det betyder, at der mange steder er store muligheder for at få vandet tilbage på overfladen, til glæde for de mange arter, der er tilknyttede de våde og fugtige jordbundsforhold. Men vand er ikke bare vand. Der er brug for at få adskilt det næringsrige drænvand fra markerne fra det næringsfattige grundvand, som er det bedste grundlag for en stor diversitet af arter. Det gælder derfor om at lukke grøfter og dræn, der afvander højtstående grundvand i projektområdet, men også om, at få næringsrigt drænvand ført væk til eksempelvis minivådområder, hvor næringsstofferne kan omsættes.

FOTO: HEIDI BUUR HÖLBECK, SEGES

FOTO: HEIDI BUUR HOLBECK, SEGES

Vilde blomster er spiret frem i den bare jord efter dybdepløjning.

Minimer næringsstofferne

Den opbyggede pulje af næringsstoffer i jorden efter dyrkning vil ofte være den største udfordring for udvikling af artsrige naturområder. Det er muligt at fjerne en del af næringsstofferne ved hjælp af udpining, hvor man i en årrække enten tager høslæt eller dyrker en kornafgrøde (rug eller havre) uden gødning. Erfaringer viser dog, at det i mange tilfælde vil tage mange år at nedbringe næringspuljen i jorden ved udpining. Derfor kan det

være meget mere effektivt at bortgrave det øverste jordlag eller foretage dybdepløjning, hvor hele pløjelaget bliver vendt ned i råjorden. Bortgravning af topjorden er meget omkostningstungt men omkostningerne kan reduceres en del, hvis jorden anvendes til opfyld af grøfter eller til opbygning af strukturer som små bakker og diger inden for projektområdet. Både dybdepløjning og afgravning kan gøre stor skade på skjulte fortidsminder, der ligger i jorden, og derfor er det vigtigt at have det lokale museum med i projektet.

Genskab de vigtige strukturer

Mange års dyrkning har medført en mere ensartet jordoverflade, hvor tidligere strukturer og mindre terrænforskelle, som tuer skabt af planter eller myrer, er blevet udjævnet og store sten fjernet. En strukturel variation er med til at skabe grundlag for en høj biodiversitet, og derfor er den vigtig at genskabe. Naturlige strukturer som f.eks. store myretuer tager mange år om at genskabes, men det er muligt at hjælpe naturen lidt på vej ved at lave variation i terrænet med mindre jordbunker og diger. Det ser

måske ikke helt naturligt ud i starten, men det er en forbedring i forhold til det helt flade landskab. Man kan også arbejde med at lægge store sten tilbage på arealerne. Mange steder har isen efterladt store sten, som siden er blevet fjernet da de lå i vejen eller skulle bruges til byggeri. Sten er et voksested for mosser og laver og de giver varme til vekselvarme dyr som insekter og krybdyr. Græssende dyr er med deres færdsel og græsning også med til at skabe strukturer – særligt når de går ude i de våde områder.

Tuer er vigtige strukturer på naturområdet, da det giver forskelle i mikroklimaet.

Giv de ønskede arter et forspring

Med "ønskede arter" menes de arter, som er naturligt forekommende i artsrige naturområder, og som giver plads til andre arter eller er fødegrundlag for eksempelvis mange insekter. Traditionelt har man i naturprojekter udsået en græsblanding, så der var sikret føde til de dyr, der skulle afgræsse arealerne. Studier viser dog, at det er svært for de vilde blomster at konkurrere med græsserne, når de først har etableret sig, og ofte er arealerne blevet artsfattige i årtier. Derfor anbefales det i dag ikke at udså græsser, men enten at lade de vilde arter komme af sig selv eller udså hjemmehørende arter. At lade arterne komme af sig selv kan give gode resultater på arealer, som ligger omgivet af artsrige naturarealer, hvorfra der er en stor frøpulje. Men mange steder vil der ikke være frø nok i omgivelserne til at sikre en effektiv kolonisering.

Studier har vist, at de arter, der først får etableret sig på et nyt naturareal, har gode chancer for at opretholde levedygtige bestande og klare sig mod mere konkurrencesterke arter. Derfor kan det være effektivt at hjælpe de ønskede arter på vej ved at udså frø eller sprede "donor hø" fra artsrige naturarealer. Hvis man udsår frø, skal man være meget opmærksom på, om de er af lokal/regional oprindelse og om de er høstet og evt. opformeret på en forsvarlig måde. Ved at sprede frisk hø eller udså frø, som er høstet fra lokale naturområder, er man sikker på frøenes oprindelse og det er også billigere end at købe frø. Frø af udenlandsk oprindelse er uønskede i forbindelse med genopretning af natur.

Det er også muligt at flytte mindre felter med intakt vegetation og jordbund fra gamle naturområder til nye. Herfra kan plantearter sprede sig ud og kolonisere det nye naturareal. Med denne metode får man også transplanteret dele af jordbundsfaunen, fx myrer, som kan være med til at opbygge jordstruktur på det nye naturareal. Det kræver dispensation fra myndighederne og grundige overvejelser at bortgrave dele af oprindelige naturområder, og man skal være sikker på, at de rette livsbetingelser er til stede på det nye areal. Små bortgravede felter kan indebære en kærkommen forstyrrelse i de gamle naturområder, som giver mulighed for at nye planter kan spire.

Hjemmehørende blomstrende urter er vigtige for biodiversiteten og kan hjælpes på vej med udsåning.

FOTO: HEIDI BUUR HOLBECK, SEGES

DEN RIGTIGE FORVALTNING

En god og effektiv forvaltning af de nye naturområder er af afgørende betydning for den fremtidige naturudvikling. Selv om der iværksættes tiltag for at nedbringe næringspuljen på de tidligere dyrkede arealer, vil næringsstofniveauet ofte være højere end på gamle naturarealer, der aldrig har været opdyrket. Det vil give bedre betingelser for de konkurrencetærke arter, hvis de ikke holdes i skak af jævnlige forstyrrelser, der skaber lys og varme til de små og mere konkurrencesvage arter.

Græsning

Græsning med lavt græsningstryk, hvor dyrene går ude så stor en del af året som muligt, er en effektiv metode til at sikre, at arealet ikke gror til i høje græsser og urter som stor nælde, dueurt og agertidsler. Det rette græsningstryk findes lettest ved at have helårsgræsning uden/med minimal tilskuds fodring, hvor der ikke går flere dyr end der naturligt er føde til i vinterperioden. Derved

opnår man en lang række fordele for biodiversiteten på arealet. På varierede danske naturarealer vil der være naturlig føde til mellem 70-250 kg dyr pr. ha. men på meget produktive naturarealer, kan der være føde op til 400 kg. dyr pr. ha.

Er helårsgræsning ikke muligt, kan man i stedet stræbe efter at holde det samme lave dyretryk i sommerperioden som ved helårsgræsning, men sikre at der bliver spist op inden det bliver forår, så der ikke sker en ophobning af gammelt, vissent græs. Det kan gøres ved at lade dyrene gå ude så lang tid som muligt og ved at skrue op for græsningstrykket i det sene efterår og tidlige forår. Græsning med lavt græsningstryk vil ofte medføre at visse områder græsses mere end andre, og at træer og buske med tiden bliver en naturlig del af landskabet. Træer og buske er vigtige i alle landskabstyper og understøtter en stor del af biodiversiteten.

De nye naturområder plejes mest effektivt med helårsgræssende dyr som vildhestene på Langeland.

FOTO: LISBETH GLIESE JENSEN, SEGES

Slåning

Har man ikke græssende dyr til rådighed kan arealerne plejes med slåning. Gennem de første år kan slåning bidrage til udpining af arealet. Slåning sikrer lys til de lave planter og holder de konkurrencetærke arter nede. Slåning bidrager dog til at arealet fortsat fremstår helt ensartet uden struktur og forhindrer de store tuedannede planter i at udvikle sig og udjævner myretuer mv.

Det er også svært at kombinere slåning med store sten, som er et vigtigt element på mange naturarealer. Slåning udført midt på sommeren, hvor foderværdien i høet er størst, kan medføre at fødegrundlaget for insekter pludselig fjernes og at mange æg og larver fra insekter går tabt. Endelig fjerner slåning alt opvækst af træer og buske, som har en stor værdi for mange arter.

Naturområderne kan forvaltes med slåning, men ofte resulterer det i et ensartet areal uden strukturer.

FOTO: ANNE ERLAND ESKILDSSEN, SEGES

På mange landbrugsejendomme er det muligt at finde mindre arealer, hvor udbyttet er så dårligt eller udgifterne til dyrkning så høje, at det er økonomisk rentabelt at tage arealerne helt ud af drift. I nogle tilfælde er det også muligt at opretholde landbrugsstøtten på de nye naturarealer eller få støtte til naturpleje med græsning eller høslæt.

Ofte er det dog forbundet med økonomisk tab at tage større landbrugsarealer ud af drift og omdanne dem til natur. Der findes forskellige støtteordninger til at udtage lavbundsarealer med det formål at fjerne næringsstoffer eller klimagasser. Men de tiltag, der kan understøtte en høj biodiversitet, er normalt ikke en del af ordningerne. I flere tilfælde har private fonde støttet projekter, hvor der i større skala er udtaget arealer til ny natur.

SØG HJÆLP TIL FAGLIG SPARRING OG AFKLARING AF REGLER

Der er mange regler og love, der regulerer arealanvendelsen af det åbne land. F.eks. kræver det oftest tilladelse fra vandløbsloven, hvis man vil omlægge eller afskære dræn og større terrænændringer kræver en landzonetilladelse. Hvis man er bekymret for at de nye naturarealer, med tiden udvikler sig til natur beskyttet efter Naturbeskyttelseslovens § 3, kan der søges genopdyrkningsret på arealerne hos kommunen. Det er altid en god ide at man kontakter kommunen og sin lokale naturrådgiver inden man går i gang med et projekt. Dette både for at få faglig sparring, afklaring af økonomiske muligheder, vurdering af mulige retsvirkninger af ny natur og for at være sikker på at projektet overholder alle krav og regler.

PETER OMDANNEDE BESVÆRLIG MARK TIL BLOMSTRENDE NATUR

I 2018 valgte landmand Peter Hindbo, som ejer Asbølgaard ved Lejrskov, at omlægge 12 hektar agerjord til natur.

"Marken har altid været besværlig at dyrke fordi den både er meget kuperet, sandet, leret og har våde pletter. Og da jorden ligger op til flere andre naturarealer, lå ideen om at lægge marken om til natur lige for" forklarer Peter Hindbo.

Fik hjælp fra Fond og kommune

"Da jeg kontaktede kommunen med min idé første gang, var min plan egentlig at plante skov. Men vi blev sammen enige om at anlægge et overdrev i stedet, da det ville være bedre for biodiversiteten i området" fortæller Peter.

I 2019 modtog Peter støtte fra Den Danske Naturfond til at omlægge arealerne til varig natur. Marken blev først dybdepløjet, en

teknik, som så at sige vender jordlagene 180 grader. Det nulstiller jorden til det, den var engang, nemlig næringsfattig jord til gavn for overdrevsplanter, der trives i næringsfattig jord. Frø fra vilde plantearter blev høstet fra naboarealerne og spredt på den næringsfattige jord for at få de naturlige planter til at sprede sig.

Det nye naturareal er siden blevet heget sammen med andre naturarealer, og der er blevet etableret helårsgræsning med heste og kvæg. Det skal være med til at øge biodiversiteten i området endnu mere.

I dag er konklusionen klar: Det har kostet mange kræfter, men det har været det hele værd. Der hvor der før var kornmark svirrer det i dag med sommerfugle og bier mellem de mange vilde blomster. Også fuglearter som vibe og lille præstekrave er dukket op på arealet.

Peter Hindbo på sine naturarealer.

FOTO: ANNE ERLAND ESKILDSEN, SEGES

JULIANELYST GODS FINDER PLADS TIL BÅDE MARK OG NATUR

FOTO: SEGES

Besværligt hjørne på Julianelyst, der nu er omdannet til nyt natur.

På Julianelyst Gods besluttede driftsleder Morten Rasmussen i 2019 at udtage et hjørne af dyrkningsarealet, som har voldt problemer i forbindelse med markdriften.

”Det er et mindre areal, som er nedadskrånende, og derfor gav os udfordringer i forhold til f.eks. udbringning af gylle og handelsgødning. Vi har oplevet at sidde fast med maskinerne i den del af marken, da det var et halvfemsgraders sving, som lå i en lille lavning for foden af en bakke”, fortæller Morten Rasmussen.

Samtidig ligger hjørnet klos op ad et overdrev, som er en værdifuld naturtype. Derfor blev der taget en beslutning om at tage arealet ud af den almindelige markdrift, og man overvejer bl.a. muligheden for at hegne området sammen med overdrevet, så naturen kan udvikle sig.

Udtagning optimerer markdrift

Morten Rasmussen forklarer, at hjørnet udgør mindre end en hektar, men at resultatet er markant.

”Afgroderne står nu mere ensartede, og nu slipper vi for at tage hensyn til den lavning, når vi skal udbringe gødning eller gylle. Førhen gav vi første gødningstildeling med handelsgødning, da gylleudbringning i det tidlige forår ikke var muligt på marken pga. det udtagne areals beskaffenhed. Det voldt også problemer ved nedfældning, sprøjtning og høst, hvor det udtagne areal var ineffektivt og umuligt at dyrke ordentligt”, fortæller Morten Rasmussen, som også afslører, at maskinføreren ikke kunne få armene ned, da han hørte, at der ikke skulle køres i den besværlige del af marken mere.

FOTO: HEIDI BUUR HOLBECK, SEGES

SEGES INNOVATION P/S
Agro Food Park 15
DK 8200 Aarhus N

+45 8740 5000
info@seges.dk
seges.dk

SEGES
INNOVATION